

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТА. ЯК І ЧОМУ?¹²⁹

Крістоф Лумер

Анотація У статті викладено загальну епістемологічну теорію аргументу — теорію, яка вважає досягнення обґрунтованого переконання (*justified belief*) основною метою аргументації та захищає її з інструментальної точки зору. Після введення деяких основних термінів такої теорії (2), даються відповіді на її основні питання: про первинний об'єкт та структуру теорії (3), про функцію аргументів, які повинні призвести до обґрунтованого переконання (4), про спосіб функціонування таких аргументів, який має керувати пізнанням адресата (5), про співвідношення суб'єктивних та об'єктивних аспектів аргументації (6), про розробку різних типів аргументів (7). Потім дається визначення поняття «(аргументативно) валідного аргументу» і вказуються критерії для адекватного використання таких аргументів (8). Нарешті обґрунтовується, що ця концепція, якщо її порівнювати з іншими, веде до більш істинних переконань, ніж конкуруючі концепції (9).

Ключові слова: аргумент, аргументація, епістемологічний підхід, практична теорія аргументації, обґрунтоване переконання, прийнятність, епістемічна доступність, кероване пізнання, об'єктивність, валідність, адекватність, обґрунтування, функція аргументу.

1. Визначення терміна «епістемологічна теорія аргументу» та структура цієї статті.

Епістемологічна теорія аргументу характеризується двома особливостями. 1. Вона вважає, що стандартна функція аргументів полягає в тому, щоб привести адресата аргументації до (раціонально) обґрунтованого переконання, тобто спрямувати його до усвідомлення істинності чи прийнятності тези аргументації. При цьому термін «прийнятність» розуміється тут у ширшому сенсі, що означає: істинність, високу ймовірність

¹²⁹ Lumer, Christoph: The Epistemological Theory of Argument — How and Why? In: Informal Logic 25 (2005). S. 213-243

чи правдоподібність. 2. Вона розробляє критерії для добрих аргументів і заснованої на них аргументації, тобто розробляє їх таким чином, щоб вони виконували свою епістемічну функцію. Ця характеристика не є найширшою характеристикою епістемологічної теорії аргументації. Надалі я буду більш стриманим і дам більш конкретні визначення, які будуть обґрунтовані у наступних розділах.¹³⁰

Стаття побудована в такий спосіб. У другому розділі пояснюються деякі основні поняття епістемологічної теорії аргументів («аргумент», «аргументація», «обґрунтована віра», «пізнання», «епістемологія», «стандартна функція» тощо.). Це робиться тільки для того, щоб пояснити їх призначений (intended) зміст, не переслідуючи цілей їхнього обґрунтування.

У розділах 3-7 обговорюються деякі головні внутрішні теоретичні питання епістемологічної теорії аргументу, а також даються та відстоюються відповідні визначення практичної теорії аргументації: первинний об'єкт (аргумент, аргументація чи дискусія) та структура теорії, а також онтологія аргументів (розділ 3), точна функція аргументів (розділ 4), спосіб їх функціонування (розділ 5), проблема об'єктивності та суб'єктивності аргументації (розділ 6) та підстава для різних типів аргументів (розділ 7). Після обговорення цих питань можна визначити поняття «аргумент», «(аргументативно) валідний аргумент» і «ситуаційна адекватність» (розділ 8). Після завершення таким чином досить докладного викладу практичної теорії аргументу дається, нарешті, обґрунтування цієї теорії та епістемологічного підходу до аргументації загалом. Це робиться шляхом порівняння з конкуруючими підходами: риторичною та консенсусною теорією аргументації (розділ 9).

¹³⁰ Ця теорія була вперше розроблена Лумером (Lumer 1990). Англійський виклад деяких її основних особливостей дано у моїй статті (Lumer 1991). Деякі загальні розширення цієї теорії представлені в моїх статтях: (Lumer 2000a) (загальна теорія помилок), (Lumer 1988) (включення монологічних аргументів у діалогічну суперечку заради колективного дослідження істини), (Lumer 1995) (методологія та тип теорії). (Lumer 2000b) (відношення до логіки). (Lumer 2003) (інтерпретація аргументів з метою їхньої критичної оцінки). Ця стаття розвиває деякі частини цієї теорії, щоб відповісти на важливі питання, поставлені в сучасних дебатах щодо епістемологічного підходу.

2. Деякі основні поняття епістемологічної теорії аргументів.

Вважається, що аргумент — послідовність тверджень (statements) або суджень (judgements) (тобто пропозицій, що мають ствердний модус¹³¹), що складається, з одного боку, з тези або висновку, а з іншого — з підстав або засновків, а також з індикатора аргументу, такого, наприклад, як союз «отже», що вказує, яка пропозиція є тезою, а які — підставами. Твердження «говорять», що пропозиція, яку вони містять у собі, істинна. Тільки пропозиції можуть бути істинними чи хибними, і, наприклад, логічні імплікації мають місце лише між пропозиціями. Але інколи, висловлюючись вільно, замість того, щоб сказати «пропозиція твердження/тези є істинною», я також скажу, що «твердження істинно» або «теза істинна» тощо, замість того, щоб говорити «пропозиція твердження або тези істинна». «Аргументація» тут означатиме (головним чином, монологічний) акт аргументування (arguing), тобто виклад аргументу. Крім того, існують дискусії, тобто діалоги, які складаються здебільшого з аргументацій учасників діалогу. Епістемологічні підходи до аргументації вважають, що аргументи з концептуальної та систематичної точки зору передують аргументації та дискусії, що не виключає, що вони також вивчають використання аргументів у дискусіях (див., наприклад, Lumer 1988). Їхнє головне завдання — встановити точні критерії для хороших аргументів та їх використання. (Іншими завданнями епістемологічної теорії аргументації є: 1) здійснити «саморефлексію», тобто встановити цілі та методи теорії аргументації та визначити основні поняття теорії, зокрема поняття «аргумент», яке визначає функцію аргументів та пояснює спосіб їх функціонування тощо; 2) розробити теорію інтерпретації аргументативних висловлювань (utterances); 3) розробити теорію помилок та 4) теорію аргументативних дискусій тощо (Див. Lumer 2000b, розділи 3-7).)

Інше центральне поняття цієї теорії, «обґрунтоване переконання» (*justified belief*), включає знання, яке можна приблизно ототожнити з (надійно) обґрунтованим істинним переконанням, а також з обґрунтованими

¹³¹ Пропозиції (Propositions) у вузькому сенсі, грубо кажучи, є значеннями (meanings) того, що стверджується (that-clauses). Проте аргументи виражаються не через цей зміст (that-clauses), а за допомогою ствердних висловлювань (assertive sentences), значення яких, крім пропозиції, містить стверджувальний модус. На жаль, обидва англійські висловлювання для цього значення неоднозначні: «затвердження» (statement), окрім цих інтенсійних об'єктів, відноситься до ствердних висловлювань та ствердних актів; «судження» (judgement), крім інтенсивного об'єкта, відноситься до психічного акте судження

переконаннями, які були придбані раціональними, але недостовірними засобами і, отже, можуть бути хибними. Обґрунтовані переконання, які не є знанням, теж прагнуть істини. Але через обмеженість засобів, на які вони змушені покладатися, вони не завжди досягають цієї мети. Обґрунтоване переконання — результат (раціонального) *пізнання* (cognition) або *розпізнавання* (cognizing), тобто процес набуття переконання, який задовольняє певним епістемологічним нормативним вимогам. Ці норми вимагають перевірки того, чи дотримані певні умови істинності або прийнятності даної пропозиції. У цьому випадку обґрунтоване переконання складається із двох компонентів: переконання, що випливає з позитивного результату цієї перевірки, і *суб'єктивного обґрунтування*, тобто. пам'ятання, принаймні деяких рис пізнання. Суб'єктивне обґрунтування є раціонально необхідним, тому що існують помилкові пізнання і тому що ми використовуємо недостовірні способи засвоєння переконань. Як наслідок, це іноді призводить до конфліктних, суперечливих переконань, і ми повинні переглянути хоча б одне з них, а саме найслабше обґрунтоване переконання. І це стосується ситуацій, коли щойно переглянуте переконання служило для обґрунтування іншого переконання, тож тепер це друге переконання також має бути переглянуте. У таких ситуаціях відмова від суб'єктивних обґрунтувань дозволяє людині оцінити силу наявних доказів для прийняття переконання (у разі суперечливих переконань), щоб потім відмовитися від слабшого за обґрунтоване переконання та виявити переконання, які залежать від переглянутого переконання.

«Епістемологія» тут означає нормативну теорію, яка, серед іншого, розробляє критерії раціонального обґрунтування, тобто вона встановлює стандарти, яких необхідно дотримуватися в процесі раціонального пізнання. (Це досить широке поняття «епістемології», яке включає, також, логіку і теорію ймовірностей.) Ці норми повинні розроблятися з урахуванням визначень істини певних видів висловлювань (propositions). Наприклад, дедуктивний епістемологічний принцип «висловлювання *p* істинно, якщо *p* логічно випливає з істинних засновків», зрештою спирається на визначення істинності для складних висловлювань (тобто висловлювань, що містять логічні оператори): «механіка» логічних операторів гарантує те, що виражено в дедуктивному епістемологічному принципі. Обґрунтування епістемологічних принципів на основі визначень істинності є важливим, тому що тільки воно гарантує, що відповідність критеріям, які епістемологічний принцип дає для встановлення істинності чи прийнятності висловлювання, дійсно має на увазі істинність або (принаймні) прийнятність цього висловлювання. «Прийнятність» висловлювання тут має на

увазі раціональну з погляду епістемології прийнятність, тобто. істинність, високу ймовірність чи правдоподібність.

Нарешті, коли говоримо про «стандартну функцію» аргументів, «функція» розуміється в системно-теоретичному сенсі, а саме, як відношення між входом (input) і виходом (output). Існує структура, тобто. вираз деякого аргументу, який, якщо «підживлюється» деякими вихідними даними (input), наприклад, представленими адресату, який не (достатньо) знає, що теза є істинною, за певних умов дає певний результат (output), наприклад, обґрунтоване переконання адресата. Аргументи мають багато функцій, вони можуть вражати, стомлювати, спантеличувати людей тощо. *Стандартною функцією* аргументів буде функція, для якої в теорії аргументації буде вироблено добрі аргументи, а саме такі, які ведуть до обґрунтованого переконання.

3. Первинний об'єкт, мета та структура теорії.

Вище ми розмежували поняття «аргумент», «підстава» (reason), «аргументація» та «дискусія». У деяких теоріях аргументації як їх основні об'єкти вивчення виступають аргументація, дискусія чи підстави. Звичайно, є аргументи, аргументації, а також дискусії, і нам потрібні поняття, вирази та теорії для них. Проте, як мовилося раніше, епістемологічні підходи до аргументації насамперед стосуються аргументів та його використання; і це обов'язково має бути. Або, точніше: 1. З систематичної точки зору «аргумент» вважається первинним поняттям, з погляду якого визначаються поняття «(аргументативна) основа» та «аргументація», а згодом за допомогою цих понять визначається поняття «аргументативна дискусія». 2. Крім того, епістемологічна теорія аргументу має справу з відповідними об'єктами в тому самому систематичному порядку, який, крім «основи», що є лише допоміжним терміном, відображає їхню зростаючу складність: аргумент, аргументація, аргументована дискусія. (Це не означає, що «аргумент» розглядається як просте поняття. Звичайно, він повинен і визначатиметься, але за допомогою таких понять, як «ствердження», які не є специфічними для теорії аргументації.). Тепер слід обґрунтувати різні частини цієї вимоги.

З систематичної погляду «аргумент» передувє «підставі» (reason). На перший погляд може здатися, що все зовсім навпаки, оскільки аргументи складаються з тези, індикатора аргументу і підстав тези. Таким чином, проста стратегія визначення «аргументу» виглядає так: аргумент — це твердження плюс підстави, що висуваються на її підтримку.

Але всупереч цьому першому погляду термін «(добра) підстава» може бути розумно визначеною тільки за допомогою терміна «аргумент». По-перше, підстави аргументу — це завжди доводи (reason) *на підтримку тези*. Однозначне поняття підстави зробило б кожне твердження доводом, отже воно було б марним поняттям. Таким чином, до підстави завжди має бути додана теза. По-друге, те, чи є підстава (розуміється в сенсі одиничного твердження) гарним доводом для даної тези, по суті, залежить від інших підстав аргументу, а значить, зрештою, від усього аргументу. Це так, тому що, якщо, наприклад, підстава p сама по собі не має на увазі тези q , то неясно, в якому відношенні p може стояти до q , щоб зробити її доводом на користь q . Таким чином, мають бути взяті до уваги також інші підстави. І найкращий спосіб визначення «підстави (аргументу)» полягає в тому, щоб прирівняти підстави до тверджень аргументу, які відрізняються від тези.

«Аргумент» і «аргументація» систематично передують також «дискусії» або «аргументативному дискурсу». Ядро раціонального пізнання, тобто придбання обґрунтованого переконання, є, по суті, внутрішнім розумовим процесом: суб'єкт перевіряє, чи виконуються критерії прийнятності пропозиції. І в ідеалі, частина підстав аргументу складається з тверджень, які підтверджують, що ці критерії виконані. Звичайно, пізнання можуть сприяти або навіть перешкоджати чужі коментарі, натяки, аргументи тощо, тобто (фрагменти) діалогу. Проте власне пізнання відбувається внутрішньо і полягає в перевірці виконання критеріїв прийнятності тези. Чужі розмови тут мають лише роль *спонукання* (або запобігання) до певних перевірок, але вони не *складають* цих перевірок. У принципі, весь процес пізнання може відбуватися — і часто справді відбувається — незалежно від втручання інших людей. (Спостереження, підготовка спостережень, проведення експериментів, отримання інформації від інших людей про їхній досвід і роздуми виходять далеко за межі психічних процесів. Але для придбання відповідного обґрунтованого переконання все це має бути внутрішньо репрезентовано, і правильне рішення про те, що робити з цією інформацією, чи перевіряти і як перетворити її на якесь виправдане переконання, є розумовим процесом.) Все це означає, що лінгвістичний апарат, який відображає пізнання та його епістемічний результат є монологічним, а саме він є певною послідовністю тверджень про те, що достатні критерії прийнятності тези виконуються. І оскільки в центрі епістемологічного підходу є пізнання, це виключає дискусії як основний об'єкт вивчення. Однак на другому етапі аргументи та аргументації можуть бути включені до дискусії. Ядром (раціональної) дискусії є аргументація, тобто. виклад аргументу. Але тоді дискусії розширюються

за допомогою питань, критики, контраргументів (counter-claims), спростування тощо (Див. Lumer 1988, 452-461).

Найважча частина цього обґрунтування полягає в тому, щоб показати, що з концептуальної та систематичної точки зору аргументи передують *аргументації*. Аргументації у певному сенсі мають складнішу структуру, ніж аргументи. Це видно з того факту, що повний опис аргументації має включати деякий опис аргументу, а також має уточнити деякі додаткові змінні (для ситуації, вислову і, можливо, для адресата та мети): людина s у момент t висловила аргумент « a » мовою L / сказав « u » (що має значення ‘ a ’) з метою переконання h . Основні причини для прийняття аргументів як центрального поняття та основного об’єкта вивчення в епістемологічному підході до аргументації такі:

1. «Аргумент» є більш простим поняттям. Можна легко визначити «аргументацію» з погляду «аргументу» і навпаки. (Аргументація — це комплекс мовленнєвих актів, за допомогою яких презентують аргумент. Навпаки, аргумент — це сенс (meaning) фактичної чи можливої аргументації.) Але якщо потім спробувати визначити «аргумент» без використання поняття «аргументація» або, *vice versa* (навпаки), то виявиться, що таке визначення «аргументації» має обхідним шляхом використовувати визначальні умови (defining conditions) «аргументу», тоді як таке ж визначення «аргументу» не має звертатися до визначальних умов аргументації. (Визначення «(дедуктивної) аргументації» повинно мати такий вигляд: «... послідовність мовленнєвих актів, мовлених кимось; ...; один з мовленнєвих актів висловлює тезу, тобто твердження, істинність пропозиції якого аргументатор хоче показати, інші мовленнєві акти висловлюють твердження, чії пропозиції є істинними, і з них логічно випливає істинність пропозиції тези. Отже, намагатися використовувати «аргументацію» як більш примітивне поняття принаймні незручно.).
2. Існують випадки використання аргументів, незалежно від аргументації. Типове чи стандартне використання аргументів — це їхнє виклад у аргументації, переважно з метою переконання (convincing). Однак, це не єдине їх використання (див. нижче, розділ 4); і в деяких випадках їх використання вони не залежать від аргументації, але не навпаки (через №1).
- 2.1. Аргументи є ідеальними формами суб’єктивних обґрунтувань. Вони перераховують умови, які роблять тезу прийнятною, та були перевірені (з позитивним результатом) суб’єктом. Додаткова інформація, що мається на увазі при описі аргументації (хто висловив аргумент і в який час), не має значення для суб’єк-

тивного обґрунтування. Пізнання лімітовано ситуативними обмеженнями. Зокрема, епістемічний суб'єкт, мабуть, пізнав¹³² підстави як прийнятні, і він має зрозуміти аргументативне відношення. Але, по-перше, перший аргументатор і час аргументації не є частиною цих ситуаційних обмежень. По-друге, навіть не обов'язково, щоб існував такий аргументатор; епістемічний суб'єкт міг знайти аргумент сам. По-третє, твердження про виконання ситуаційних обмежень не є частиною суб'єктивного обґрунтування. Такі обмеження в основному гарантують, що відповідне пізнання є доступним для епістемічного суб'єкта. Якщо він пізнав тезу в ході аргументації, то відповідні обмеження, очевидно, були виконані; він не повинен додатково перевіряти їх виконання, і немає необхідності включати заяви про їх виконання до суб'єктивного обґрунтування.

- 2.2. Інший випадок використання аргументів без аргументації — це дослідження (пор. Meiland 1989, 194). Епістемічний суб'єкт намагається розробити логічно коректний та обґрунтований аргумент, який може довести певну гіпотезу. У таких випадках немає аргументатора, який наводить аргументи комусь іншому. І навіть у дуже широкому сенсі суб'єкт не викладає аргументації самому собі. Натомість він будує гіпотетичний аргумент і перевіряє його валідність та обґрунтованість.

Загальна суть цих аргументів на користь наведеного вище твердження про те, що аргументи концептуально та систематично передують причинам, аргументації та обговоренню, така. Епістемологічний підхід до аргументації конструює аргументи з огляду на їх епістемічну функцію як висловлювань, що формулюють те, що має бути (і пізніше було) перевірено для пізнання тези. Це епістемічне ядро в принципі не залежить від аргументації чи дискусії. А, навпаки, це епістемічне ядро також є ядром того, що відбувається в успішній аргументації та дискусії.

4. Інструментальність та функція аргументів

Аргументи — абстрактні сутності, що існують незалежно від суб'єкта, який, наприклад, створив їх або використав. Таким чином, аргументи як

¹³² Дієслово «пізнати» (cognize) тут означає процес, за допомогою якого здобувається обґрунтоване переконання. Ймовірно, це вираз, який найбільш однозначно характеризує цей процес.

такі не можуть мати мети і були створені як засоби. Є багато аргументів, про які ніхто ніколи не подумає, і є багато аргументів, висловлених кількома людьми, можливо, з цілковито різними цілями. (Аргументи, будучи діями, звичайно, можуть мати цілі. Суб'єкт створює їх з певною метою, і їхня мета знаходиться в суб'єкті (див. Johnson 2000, 168).) Проте аргументи як такі є функціональними об'єктами, інструментами, які мають бути корисні задля досягнення якоїсь мети. Спосіб концептуалізації цього полягає в тому, щоб сказати, що у них є стандартна (або властива їм) функція. «Мати функцію» не означає, що функція має бути виконана. Достатньо того, щоб у разі викладення вихідних даних у відповідній структурі на виході був отриманий відповідний результат. Аргументи мають багато функцій, тобто. відношень «вихідний стан — результат» (input — output relations). Але критерії для добрих аргументів в епістемологічній теорії аргументації було розроблено таким чином, щоб виконувати дуже специфічну, а саме, стандартну функцію (або, точніше, вони призначені для виконання кількох тісно пов'язаних функцій) (Lumer 1991, 99f.).

Стандартний вхід (standard input) аргументів полягає в тому, що один із їхніх мовленнєвих виразів представлений досвідченому в лінгвістиці, неупередженому, уважному та компетентному адресату, який ще не має достатньо обґрунтованої віри в тезу. *Стандартний вихід* (standard output) аргументації полягає в тому, що адресат обґрунтовано вважає, що теза є істинною або прийнятною (або що він має більш обґрунтовану віру в тезу). Стандартна функція, тобто. зв'язок між стандартним входом і стандартним виходом може бути названий «таким, що веде до обґрунтованої віри» або «раціонального переконання» (Lumer 1990, 43 f; 1991, 100).

Ось ще деякі функції, що тісно пов'язані з цією стандартною функцією і все ж таки специфічні для аргументів (див. Lumer 1990, 49f; див. також Blair 2004, 139-141).

1. Аргументи можуть дати *обґрунтовані переконання* (*justified beliefs*) у тому сенсі, що вони є ідеально оформленим змістом обґрунтованої віри (*justified belief*). У розділі 2. 1 говорилося, що обґрунтована віра набувається шляхом пізнання (*cognition*) і що вона полягає в тому, щоб повірити в тезу і пам'ятати принаймні риси пізнання, а в кращому разі — згадувати результати окремих перевірок умов прийнятності тези. У разі переконань, отриманих шляхом виведення (*inferred beliefs*), зміст обґрунтованої віри (теза та ідеальне обґрунтування) збігається з аргументом. Таким чином, вихідними даними (input) функції «презентувати обґрунтовану віру» є пізнання тези, а її результатом (output) — повірити в аргумент, який є певною формою обґрунтованої віри.

2. Аргументатор може поєднувати стандартну і щойно пояснену функцію, переконуючи адресата за допомогою аргументу, який складає зміст його власного обґрунтованого переконання. Цю функцію можна назвати *«передачею обґрунтованого переконання»*. Важливим у передачі обґрунтованого переконання є те, що аргументатор не лише повідомляє, у що він вірить, або спонукає адресата вірити в те ж саме, але й передає обґрунтоване переконання, як таке. Адресат набуває таке ж обґрунтоване переконання, яке вже має аргументатор.
3. Аргументи можуть бути використані для автономного (аргументативного) пізнання. Людина попередньо будує аргумент на користь деякої гіпотези, яку він ще не обґрунтовано вважає (в достатній мірі) прийнятною, а потім перевіряє, чи є цей аргумент добрим. Якщо він виявиться хорошим, вона вже усвідомила прийнятність тези. (Чому це так, буде пояснено в розділі 6.).¹³³

5. *Інтерсуб'єктивне зміцнення обґрунтованої віри* починається з розкриття своєї обґрунтованої віри шляхом презентації відповідного аргументу певної аудиторії для інтерсуб'єктивної критики. Таким чином, особисте, суб'єктивне обґрунтування оприлюднюється і, отже, може бути вивчене іншими людьми, які можуть виявити помилки або інші недоліки. Якщо його обґрунтоване переконання пройшло це випробування, то людина може бути більш впевненою в ньому (див. Lumer 1988, 448-450).

Інструмент, який виконує свою стандартну функцію, називається «функціональним» (або <таким, що перебуває> «в робочому стані»). Для більш конкретного вираження функціонування аргументів ми тут говоритимемо, що аргумент є *«(аргументативно) валідним»*. Це не те саме, що логічно валідний. У разі дедуктивних аргументів аргумента-

¹³³ Тут раціональне переконання (rationally convincing) було взято як стандартну функцію аргументів. І це відображено у термінології, яка використовується надалі. У ньому йдеться про «аргументатора» і «адресата» тощо. Але тут немає жодної проблеми, і нічого, по суті, не зміниться, якщо за стандартну функцію аргументів буде прийнято автономне пізнання. З погляду раціонального переконання, автономне пізнання за допомогою аргументів можна розглядати як обмежуючий випадок, коли аргументатор і адресат суть одна й та сама особа: монолог став розмовою із самим собою. Це можливо, тому що стандарти раціонального переконання, запропоновані нижче, не вимагають, щоб аргументатор уже обґрунтовано вірив у тезу. З погляду автономного пізнання, аргумент, висунутий іншою людиною, є лише гіпотезою для доброго аргументу (інші люди є, так би мовити, евристичними проектами), який потім має бути перевірений на його достовірність. Суть як автономного пізнання, так і раціонального переконання полягає у тому, щоб суб'єкт і адресат, відповідно, перевірили умови прийнятності тези. Тому суть в обох випадках полягає у переконанні себе (див. наступний розділ).

тивна валідність включає логічну валідність, але виходить за її межі. У разі недедуктивних аргументів, аргументативна валідність навіть не включає логічну валідність. Умови, які мають бути виконані для аргументативної валідності, будуть вказані нижче.

Функціональні інструменти можуть використовуватись у різних ситуаціях. Для виконання своїх стандартних функцій вони повинні використовуватись *належним (adequate) чином*. Зокрема, має бути створений стандартний вхід. Функціональний інструмент, який не використовується належним чином, може бути таким добрим, наскільки це можливо, але при цьому не гарантувати бажаного результату. Якщо ви свердлите бетон, використовуючи свердло, призначене для свердління дерева, то ви не досягнете бажаного результату (але зіпсуєте свердло). Інструкції із застосування повинні містити опис того, як використовувати інструмент для виконання стандартних функцій. Те саме стосується і добрих, (аргументативно) валідних аргументів. На виконання їх стандартної функції, тобто для досягнення раціональної переконливості, вони повинні використовуватись належним чином. Якщо адресат, наприклад, необґрунтовано вважає, що певний засновок є істинним, то аргумент його не переконає, навіть якщо аргумент є (аргументативно) валідним, наприклад, обґрунтований (дедуктивно правильний і з істинними засновками). Отже, умови для аргументативної валідності (тобто для добрих аргументів) мають бути доповнені умовами для адекватного використання аргументів у певних ситуаціях (умови гарного використання). Таким чином, буде два ряди умов для доброї аргументації: умови для добрих (аргументовано обґрунтованих) аргументів та умови для їхнього доброго (відповідного ситуації) використання. Останні умови є інструкціями для використання аргументів.

5. Спосіб функціонування аргументів

У попередньому розділі було пояснено стандартну функцію аргументів (що веде до обґрунтованої віри, раціонального переконання), і було визначено їх стандартний вхід та результат. Що ще треба пояснити, і що дуже важливо з епістемологічної точки зору, то це їхній спосіб функціонування, а саме: як аргументи зі стандартними вхідними даними дають стандартний результат? Як працює раціональне переконання?

Спосіб функціонування аргументів може бути найлегше пояснений для дедуктивних аргументів (див. Lumer 1990, 45-48; 280-281; 1991, 102-104). Щоб виконувати свої стандартні функції, аргументи мають бути ар-

гументативно валідними і повинні використовуватися адекватним чином. Нижче наведено скорочені версії двох відповідних наборів критеріїв.¹³⁴

Аргументативна валідність дедуктивних аргументів:

DAD: Домен: аргумент складається з (1) одного твердження, тези, (2) індикатора аргументу (наприклад, «тому що», «з цієї причини») та (3) набору додаткових тверджень, засновків.

DA1: Індикатор: індикатор вказує, що (1) вся послідовність є аргументом, (2) яке твердження є тезою, та (3) які твердження є засноками.

DA2: Гарантія істинності: (1) пропозиції засновків істинні, (2) і з них логічно випливає пропозиція тези.

DA3: Адекватність у принципі: існує принаймні одна людина, яка обґрунтовано вважає, що посилки прийнятні, але не вірить обґрунтовано у прийнятність тези.

Ситуаційна адекватність дедуктивних аргументів:

DA4: Ситуаційна адекватність: (аргументативно) валідний дедуктивний аргумент відповідає вимогам раціонального переконання адресата тези, якщо дотримуються такі умови. 1. Адресат є лінгвістично досвідченим, неупередженим, уважним і розбирається у суті справи. 2. Він знає, що засновки істинні, але не знає, чи є істинною теза.¹³⁵ 3. Відношення слідування між пропозиціями засновків і пропозицією тези досить пряме, так що воно може бути легко зрозуміле адресатом.

Як адекватно використовуються валідні аргументи (визначені через вищезгадані умови) призводять до обґрунтованих переконань? Найкоротша відповідь: вони направляють адресата у його пізнання тези. Більш детально і точно описати, що відбувається, можна таким чином: індикатор аргументу інформує адресата, що це аргумент, і вказує, яка його теза. Крім того, індикатор звертає увагу на той факт, що за допомогою цього аргументу адресат, принаймні на думку аргументатора, може пізнати (cognize) прийнятність тези. Адресат тепер може прийняти це запрошення та розпочати дослідження тези та засновків.

¹³⁴ Повні критерії для дедуктивних аргументів наведено у статті (Lumer 1990, 187-189). Ці повні критерії, крім того, що вони є більш точними, зокрема, мають справу також зі спрощеними та скороченими аргументами, такими як ентимеми.

¹³⁵ Щоб не ускладнювати основне пояснення, тут зазначається, що адресат знає, що засновки є істинними. Звичайно, дедуктивні аргументи можуть починати тільки з прийятних засновків. У цьому випадку аргумент більше не є достовірним і монотонним, тому необхідно вжити запобіжних заходів, щоб виключити випадки, коли інша інформація адресата спростовує тезу (див. нижче).

Якщо аргумент ясний, то з систематичної точки зору першим кроком цього дослідження є з'ясування епістемологічного принципу, на якому ґрунтується цей аргумент. Усі (аргументативно) валідні аргументи ґрунтуються на ефективному епістемологічному принципі, такому як *дедуктивний епістемологічний принцип*: «пропозиція істинна, якщо вона логічно випливає із істинних засновків», або *принцип виникнення обґрунтованої віри*: «пропозиція є істинною, якщо її перевірка була коректною». Такі епістемологічні принципи є загальними критеріями істинності чи прийнятності широкого загалу пропозицій. Епістемологічний принцип є *ефективним*, якщо дотримання його умов насправді гарантує істинність чи прийнятність відповідної пропозиції, тобто якщо принцип (в основному) призводить до істинних чи правдоподібних висновків. *Принцип одкровення*, «пропозиція є істинною, якщо вона викладена в Біблії», наприклад, не є ефективним. Ефективність епістемологічних принципів залежить від їхнього відношення до визначення істинності аналізованих пропозицій. Що ж до принципу виникнення обґрунтованої віри, це відношення встановлюється перевіркою. «Перевірити» (verify) означає просто встановити (check), чи виконуються умови істинності деякої пропозиції, і показати, що вони виконуються. Необхідно розрізняти різні типи аргументів відповідно до епістемологічного принципу, на який вони спираються. До таких типів аргументів відносяться: дедуктивні аргументи, аргументи походження обґрунтованих переконань, (різні типи) імовірнісних аргументів, практичні аргументи тощо (див. нижче, розділ 7). Більшість людей неспроможна сформулювати епістемологічні принципи. Тим не менш, якщо вони трохи навчені, вони мають інтуїтивне розуміння таких принципів у тому сенсі, що вони знають, яким умовам повинні відповідати аргументи даного типу.¹³⁶ Щоб з'ясувати, на який епістемологічний принцип спирається аргумент, необхідно використовувати цей аргумент як порада до пізнання. Без розпізнавання (принаймні у слабкому, інтуїтивному, щойно поясненому сенсі) засадничого епістемологічного принципу неможливо зрозуміти сенс аргументу. Людина не знає, на які стандарти спирається аргумент, щоб показати, що вони виконані. Індикатор аргументації також іноді вказує на відповідний епістемологічний принцип і тип аргументу. «З цього випливає» може бути таким показником, хоча він не є однозначним, оскільки вказує на дедуктивні висновки, а також на де-

¹³⁶ Чим більше людина компетентна у цьому відношенні, тим краще вона може розрізняти різні типи аргументів, і тим точніше вона знає, які саме умови мають бути виконані. Наявність явного знання таких принципів та їх аргументативного використання є однією з ключових якостей доброї аргументації

дуктивні аргументи. На жаль, це рідкісний випадок. Зазвичай адресат повинен з'ясувати епістемологічний принцип на основі семантичних ознак тези і підстав. У повних дедуктивних аргументах, наприклад, концептуальні ознаки (notions) тези вже з'являються в підставах. У повних практичних аргументах теза є оцінним судженням, а підстави складаються з тверджень про ті наслідки, які тягне за собою цінний об'єкт, та їхні відповідні значення.¹³⁷

Як тільки знайдено основний епістемологічний принцип, він може бути використаний як канон для пізнання істинності або прийнятності тези. Адресат тепер повинен перевірити, чи виконуються всі умови істинності або прийнятності тези щодо цього принципу. У разі дедуктивних аргументів це означає перевірку того, (1) чи істинні певні засновки і (2) чи логічно випливає з них теза. Але які засновки? Звісно, засновки, зазначені у підставах аргументу. Якщо аргумент аргументативно валідний і адекватний, адресат може негайно перевірити, чи виконуються ці дві умови, і результат цієї перевірки буде позитивним. 1. Засновки істинні (DA2.1), і адресат знає, що вони істинні (D4.2). Таким чином, виявивши засновки, адресат у кожному випадку негайно впізнає їх як істинні. 2. З засновків логічно випливає теза (DA2.2), володіє лінгвістичним знанням (DA4.1), що включає лінгвістичне володіння логічними операторами. Отже, логічні висновки (implications) і відношення імплікації в цьому аргументі є також достатньо безпосереднім, щоб він міг легко зрозуміти їх (DA4.3). Все це дозволяє адресату відразу перевірити, що теза випливає з посилок, і дійти позитивного результату.

Отже, останній крок пізнання досить простий. Оскільки адресат знає про епістемологічний принцип, він може зробити висновок, що дві умови прийнятності тези виконуються, тому теза має бути прийнятною.

Раніше було сказано, що (аргументативно) валідні та адекватні аргументи спрямовують адресата в процесі його пізнання тези. Це спрямування складається з кількох дій: уточнення тези, що розглядатиметься, тобто. інформування про те, що ця теза може бути доведена; уточнення епістемологічного принципу, який можна використовувати для пізнання

¹³⁷ Відсутність ясності щодо використовуваного епістемологічного принципу одна із великих проблем сучасної практики аргументації взагалі. Щоб удосконалити цю практику, принаймні у важких випадках, слід явно включити відповідний епістемологічний принцип до підстав аргументу. Це означає, що аргументи, що залишилися, будуть містити ці принципи як неявні підстави. Інше рішення, яке передбачає більш очевидні знання про епістемологічні принципи, полягає в тому, щоб вигадувати і використовувати більш специфічні з точки зору типології індикатори аргументу.

прийнятності тези; і уточнення засновків, з яких можна вивести тезу (сам собою епістемологічний принцип, будучи повністю загальним, ще не робить цього). Уточнюючи всі ці речі, аргумент спонукає адресата вивчити, що має бути досліджено визначення прийнятності тези. У (аргументативно) валідному та адекватному аргументі ці уточнення також вибираються таким чином, щоб можна було негайно перевірити, чи дає позитивний результат те, що має бути досліджено. Такий сенс доброї аргументації. Сформульоване надто витонченим і дещо надмірно широким способом, керівництво пізнанням за допомогою доброї аргументації працює приблизно так:

«Чи хочете ви пізнати прийнятність тези t ?»

«Так».

«Добре. Пізнання, яке я маю запропонувати, ґрунтується на дедуктивному епістемологічному принципі. Тому, будь ласка, візьміть це як контрольний список! Перша умова в цьому списку має полягати в тому, що посилки є вірними. Отже, ось дані засновки: $p_1, p_2, \dots, p_n$. Будь ласка, перевірте, чи вони вірні!».

(Оскільки ці засновки вибрані правильно, адресат приходить до позитивного результату.).

«Другою умовою у вашому контрольному списку має бути логічна імплікація. Тому, будь ласка, перевірте, чи впливає теза t з $p_1, p_2, \dots, p_n$!

(Оскільки ця імплікація досить пряма, адресат робить це і приходить до позитивного результату.)

«Тепер ви переконалися, що всі умови вашого контрольного списку прийнятності t виконані. Тому тепер, будь ласка, прийміть t !

Звичайно, аргументація (зазвичай) не набуває такої явної та трохи розширеної форми. Але сенс мого пояснення того, як вона функціонує, полягає в тому, що звичайний добрий аргумент містить всю інформацію, необхідну для його розширення до такої форми.

Ще один важливий момент цієї концепції про спосіб функціонування аргументу полягає в наступному. Навіть якщо в процесі пізнання прийнятності тези адресата спрямовують, все ж таки в цьому процесі

пізнання він сам робить необхідні кроки. Він використовує епістемологічний принцип як контрольний список, і він перевіряє, чи дотримані його умови. Таким чином він переконується в тому, що теза є прийнятною. А епістемологічний підхід до аргументації пояснює раціональний характер переконання будь-кого шляхом аргументації так: аргументатор переконує адресата, спрямовуючи його у процесі переконання шляхом використання епістемологічних стандартів.

Визначення істини мають на увазі досить конкретні методи (безпосередньої) перевірки обумовленого пропозиції. Для безпосередньої перевірки, наприклад, <істинності> пропозиції $p \ \& \ q$ необхідно перевірити, що p <істинно>, і перевірити, що q <істинно>. Епістемологічні принципи, хоч і засновано на визначеннях істини, часто набагато менш конкретні і допускають безліч (можливо, нескінченну кількість) непрямих форм пізнання для одного речення. Наприклад, дедуктивний епістемологічний принцип містить екзистенційну кількісну оцінку: «Якщо існує безліч істинних пропозицій $p_1, \dots, p_n$, з яких випливає t , то t істинно». Якщо t істинно, то таких множин існує безліч. Для $t = p \ \& \ q \ \{(p \ \& \ q) \vee r, \neg r\}$ може існувати така безліч. Але більшість із них є епістемічно доступними, тобто ми не віримо обґрунтовано, що їхні елементи істинні (якщо ми ще не віримо обґрунтовано, що вони є істинними). Отже, що робить добра (в даному випадку дедуктивна) аргументація, так це наступне: вона вибирає одну з цих множин, яка є епістемічно доступною адресату. Епістемологічний підхід до дедуктивної аргументації іноді піддається критиці, оскільки дедуктивна аргументація нібито не може дати нових знань, тому що вся інформація, яка має бути вивчена, випливає з засновків, які вже мають бути прийняті. Звичайно, теза випливає з засновків, а останні — істинні, інакше дедуктивний аргумент не був би (аргументативно) валідним. І адресат вже прийняв засновки, інакше використання цього аргументу було б недостатньо для переконання. Проте адекватна дедуктивна аргументація дає нові знання щодо цієї тези. До аргументації адресат необґрунтовано вірив, що теза є прийнятною (див. DA4.2), але згодом він робить це обґрунтовано. Причина цього полягає в тому, що ми не можемо знати всіх висновків вже набутих обґрунтованих переконань (наші обґрунтовані переконання не є дедуктивно замкнутими). По-перше, існує безліч таких висновків, так що для кінцевого розуму людини фізично неможливо дізнатися їх усі. По-друге, більшість із них не важливі. Адекватна (дедуктивна) аргументація у цій ситуації інформативна у вторинному сенсі: вона каже адресату, що може на основі цієї безлічі засновків пізнати прийнятність тези. Ця вторинна інформація звільняє адресата необхідності самостійно знаходити відповідну безліч заснов-

ків, з яких можна дійти невтішного висновку. Ця вторинна інформація виконує вищезгадану роботу з передачі обґрунтованої віри як такої від аргументатора адресату.

6. Аргументативна валідність та адекватність — синтез об'єктивістського та суб'єктивістського пояснень епістемологічно доброї аргументації

Однією з основних проблем, яку має вирішити епістемологічний підхід до аргументації, є відношення між об'єктивністю та суб'єктивністю аргументації. З одного боку, епістемологічний підхід спрямований на об'єктивне пізнання та істинні переконання: добра аргументація має бути побудована таким чином, щоб, якщо все пройшло гладко, адресат знав, що істинна пропозиція є істинною, або обґрунтовано вірив у те, що прийнятна пропозиція є прийнятною. Добрі аргументи мають гарантувати істинність чи прийнятність тези. І це відрізняє епістемологічний підхід від риторичного: аргумент може бути добрим у цьому специфічному для епістемологічного підходу сенсі, навіть якщо він не переконав (наприклад, тому що адресат був або впертим, або недостатньо уважним, або не довіряв будь-якому засновку), і він може бути поганим у цьому сенсі, навіть якщо він переконав, тому що він був необґрунтовано переконливим (persuasive) (Feldman 1994, 168; Lumer 1990, 29). З іншого боку, згідно з епістемологічним підходом, аргументація призведе до обґрунтованого переконання, керуватиме пізнанням тощо, а це є завданням епістемології. Але пізнання є діяльністю суб'єкта та залежить від епістемічної ситуації суб'єкта. У добрій аргументації є кілька суб'єктивних аспектів.

1. *Епістемічна доступність підстав та висновків.* По-перше, засновки аргументу можуть бути істинними, але адресат необґрунтовано вірить у них, або висновок може бути надто складним для цього адресата. Тоді це не добрий аргумент для переконання цього адресата. Але він може бути добрим аргументом для переконання іншого адресата, який обґрунтовано вважає, що засновки істинні, і, наприклад, більш компетентний у логіці. Тому властивість бути добрим для переконання може бути лише властивістю самого аргументу. Це також залежить від адресата, його епістемічного стану. Аргумент має бути епістемічно доступним для адресата.
2. *Недостовірні епістемологічні принципи.* По-друге, якби ми використовували лише *достовірні* способи пізнання, наші знання були б вкрай обмежені. Ми не могли робити передбачення або емпіричні

узагальнення, ми не могли пояснювати теоретично, або інтерпретувати тексти і робити непрямі докази, або оцінювати наші дії тощо. Таким чином, в аргументації були винайдені та використовуються недостовірні способи пізнання та ефективні, але недостовірні епістемологічні принципи. Це саме собою означає відмову від ідеалу об'єктивності істини, оскільки цей вид пізнання більше не гарантує істину. Крім того, такі недостовірні епістемологічні принципи вирізняються доказовою силою. Тому недостовірний аргумент може бути досить сильним в одній ситуації, наприклад, при зверненні до нефахівців, але надто слабким в іншій ситуації, наприклад, при зверненні до аудиторії експертів із твердженням, яке претендує на науковість. Тож навіть такого роду достатність залежить не так від самого аргументу, як від його використання у цій ситуації. Нарешті, недостовірні епістемологічні принципи неспроможні гарантувати істинності тези, і вони немонотонні: можуть бути різні докази (чи розширений набір доказів), які призводять до суперечливого тези. Звісно, епістемологія надає засоби для вирішення таких конфліктів. Важливим моментом цих рішень для нашого питання є те, що недостовірне пізнання має враховувати усі наявні відповідні обґрунтовані переконання. Однак те, які обґрунтовані переконання існують, залежить не від аргументу, а знову від епістемічної ситуації.

3. *Недостовірні підстави.* По-третє, після того, як недостовірні епістемологічні принципи отримали епістемологічне обґрунтування, ми також повинні розібратися з недостовірно обґрунтованими переконаннями, які виступають як відправна точка аргументації. Доводиться зважати на недостовірні, зокрема, ймовірнісні засновки або підстави, ймовірність яких входить до розрахунку ймовірності тези. Однак з об'єктивної точки зору існують тенденції, схильності та відносні частотності, але немає ймовірностей. Пропозиції або істинні, або хибні, навіть якщо ми не знаємо, що це таке. З іншого боку, вимагати заради об'єктивності від імовірнісних аргументів, щоб, наприклад, засновки з ймовірністю вище 50% були істинними, а ті, які з ймовірністю максимум 50% були помилковими, означало б спотворювати зміст таких аргументів. Такі аргументи призначені саме для адресатів, які не мають достатньої підстави для таких 100% переконань; і обчислення ймовірності таких аргументів тільки починається з ймовірності засновків, не рівних 1 або 0. Таким чином, епістемологічна теорія аргументації повинна також допускати добрі *аргументи* (а не тільки їх використання), які не є об'єктивними в тому сенсі, що вони містять ймовірні засновки.

Ці дві суперечливі вимоги епістемологічно сприйнятої аргументації призвели до конкуруючих концепцій доброї аргументації серед поборників епістемологічного підходу: до об'єктивістських (наприклад, Biro 1977; 1984; Siegel 1989; Siegel & Biro 2006) та суб'єктивістських концепцій. (наприклад, Feldman 1994; Sanford 1988; Sinnott-Armstrong 1999) доброї аргументації. Подібні розбіжності існують і серед інших підходів. Конфлікт явно видно у питанні про те, які вимоги різні теорії висувають по відношенню до засновків (від їх істинності до простого прийняття адресатом), або по відношенню до того зв'язку, який має бути між підставами аргументу та його тезою. Тут вимоги варіюються від індуктивної виведення до знову ж таки прийнятності його адресатом.¹³⁸

Про розв'язання цього конфлікту, запропонованого «Практичною теорією аргументації», вже згадувалося вище. Воно полягає у розмежуванні (аргументативної) валідності та ситуаційної адекватності. Валідність аргументу є властивістю аргументу. Вона гарантує, що вимоги об'єктивності виконані. Валідність аргументу повинна мати на увазі, що теза об'єктивно істинна або прийнятна, а це не залежить від суб'єкта. Ситуаційна адекватність, навпаки, є зв'язком між аргументом і ситуацією (яка характеризується переважно обґрунтованими переконаннями адресата в даний момент). Ситуаційна адекватність повинна гарантувати виконання вимог суб'єктивної епістемічної доступності: адресат повинен вже обґрунтовано повірити в підстави аргументу, він має знати епістемологічний принцип, складність логічних відношень має бути адаптована до його логічних здібностей тощо. В раціональному переконанні ці два набори критеріїв мають «логічний» порядок.

Лише аргументативно валідні аргументи можуть бути ситуаційно адекватними. Перш за все має бути гарантована істинність або прийнятність тези, а потім має бути забезпечена епістемічна доступність. Це я пояснив інструментально. Спочатку ми повинні відшукати інструменти, які в принципі підходять для виконання необхідної функції, тобто для яких існує ситуація, в якій вони виконували б цю функцію; і серед них ми потім повинні вибрати ті, які підходять для конкретної ситуації. Відповідно, проблема критеріїв доброї аргументації, які намагаються узгодити лише з одним набором критеріїв, полягає в тому, що вони не віддають належного значення двом різним функціональним ролям двох типів вимог: гарантії прийнятності та епістемічної доступності. При-

¹³⁸ Гарний короткий огляд деяких наборів критеріїв, які відхиляються від стандартних, що з'явилися в результаті спроб вирішити щойно розглянуту проблему, дано в Govier 1992, 393f

йнятість не залежить від того, хто її визнає, а епістемічна доступність аж ніяк не гарантується прийнятністю.

Це — основна ідея. Але спосіб функціонування аргументації та взаємодія двох груп критеріїв досі було пояснено лише для дедуктивних аргументів. Дедукція — *достовірний* спосіб пізнання. Тому критерії доброї дедуктивної аргументації повинні мати справу лише з першою суб'єктивною проблемою, тобто, з епістемічною доступністю підстав та висновків (див. вище, DA4.2-3), а не з двома іншими: проблемами, викликаними недостовірними епістемологічними принципами та недостовірними підставами. Якщо хтось хоче визнати недостовірні епістемологічні принципи та аргументи (а я вище стверджував, що це вкрай необхідно), він не може підтримати початкову строгу вимогу об'єктивності для аргументативної валідності, а саме те, щоб вона гарантувала істинність тези, щоб засновки були істинними, і щоб із них із достовірністю випливала теза. Для недостовірних типів аргументів ці вимоги мають бути замінені на слабкіші, щоб аргументативна валідність гарантувала лише прийнятність тези, а саме, принаймні, її ймовірність чи правдоподібність. Дуже важливою особливістю цих слабкіших вимог є те, що через немонотонність недостовірних аргументів навіть аргументативна валідність залежить не тільки від прийнятності конкретних підстав, а й від певної передбачуваної бази даних.

Найважливішими єдиними умовами аргументативної валідності є наступні: 1. Епістемологічний принцип, що лежить в основі аргументу, має бути ефективним, тобто (переважно) вести до прийнятних висновків. 2. Наявна база даних може дозволити застосувати кілька епістемологічних принципів або кілька висновків, які призводять до різних висновків, несумісних один з одним. (База даних може, наприклад, містити інформацію про те, що Олена є сорокарічною жінкою і зятим курцем. І вона може містити інформацію про очікувану тривалість життя 40-річних жінок та (іншу) тривалість життя сорокарічних курців жіночої статі.) Епістемологія дає ієрархію епістемологічних принципів та правила для вирішення таких ситуацій. У випадку конфліктів аргументативна валідність вимагає використання найсильнішого епістемологічного принципу або висновку. (У даному прикладі висновок з сильнішими засновками — «О — жінка сорока років і зятя курець. Очікувана тривалість життя для таких людей становить 70 років» — є сильнішим висновком.) 3. Група засновків, взятих з бази даних для виведення, повинна бути стабільною в тому сенсі, що вона повинна включати всю (і тільки ту) інформацію з бази даних, яка відноситься до аналізованої тези. Наприклад, додавання додаткових засновків з бази

даних не призведе до інших висновків. (У нас може бути, наприклад, свідчення про те, що Саймон був злочинцем, але у нас є протилежні результати генетичного тестування. У такому разі висновок щодо кращого пояснення повинен включати обидва ці факти до переліку фактів, які необхідно пояснити.) 4. (Більш важливі) ступені ймовірності засновків аргументу повинні бути коректними по відношенню до передбачуваної бази даних. Крім того, для раціонального переконання критерій ситуаційної адекватності вимагає, щоб база даних аргументу була ідентична базі даних адресата, щоб адресат був досвідченим в лінгвістиці, неупередженим, уважним, компетентним тощо.

Хоча аргументативна валідність недостовірних (uncertain) аргументів не є об'єктивною в тому сенсі, що вона не гарантує істини, вона не суб'єктивна в тому сенсі, що аргументативна валідність має відношення до адресата. А саме відношення до адресата, тут було замінено відношенням до бази даних. Це ясно показує, що аргументативна валідність не залежить від суб'єктивних характеристик адресата, а залежить тільки від бази даних, і що ймовірність підстав не залежить від свавілля адресата, а обґрунтована відповідною базою даних, а також епістемологічними правилами. Основна ідея полягає в тому, щоб максимально наблизити аргументативну валідність недостовірних аргументів до об'єктивності в строгому сенсі.

Після того як ми пояснили пропозицію «Практичної теорії аргументації» щодо того, як слід розуміти відношення між об'єктивністю та суб'єктивністю аргументації, ми можемо відстояти цю пропозицію більш надійним способом, порівнявши її з конкуруючими концепціями. Цілком об'єктивне пояснення епістемологічно переконливих добрих аргументів мало б обходитися без будь-якого посилення на епістемічну ситуацію адресата. Таке прояснення, можливо, спрацювало б, якби єдиним способом пізнання була пряма перевірка, яка передбачає, що для кожної пропозиції існує лише один спосіб його пізнання, а отже, однаковий для всіх. Таким чином, не було би великої необхідності пристосування його під конкретного адресата. Проте навіть у такій ситуації знання різних суб'єктів відрізнялися б, і проблема епістемічної доступності все ще потребувала б розв'язання, оскільки одні люди знали б, що засновки істинні, а інші — ні. Але, перш за все, ми маємо набагато більше способів пізнання, ніж пряма перевірка. Є ще непряме та недостовірне пізнання. І це робить певну форму пристосування до епістемічної ситуації адресата набагато більш необхідною. Отже, цілком об'єктивний виклад аргументації неможливий, і існуючі об'єк-

тивні виклади завжди містять деякий розгляд суб'єктивних вимог.¹³⁹ Розуміння аргументативної валідності так, як це було зроблено тут, зберігає максимально можливою мірою об'єктивістську ідею гарантування істинності чи прийнятності. Але цей вид валідності має бути доповнений ситуаційною адекватністю.

Якщо в будь-якому випадку необхідно враховувати конкретну епістемічну ситуацію, то суб'єктивістська концепція від самого початку знаходиться в кращому становищі, і *prima facie* (на перший погляд) очевидно, що «добру аргументацію» слід визначати виключно в суб'єктивних термінах і без будь-якого об'єктивного елемента. Цій лінії слідував Фельдман, визначаючи «добрий аргумент» наступним чином: «Аргумент є добрим аргументом для людини *S*, якщо і тільки якщо (i) *S* має підстави вірити в кон'юнктивний зв'язок всіх засновків аргументу, (ii) *S* має підстави вірити, що засновки «належним чином пов'язані з висновком, і (iii) для *S* аргумент не є спростованим» (Feldman 1994, 179).¹⁴⁰ Умова (iii) — це формула для вирішення проблеми немонотонних міркувань, згідно з якою можуть бути обґрунтовані висновки щодо спірної (contradictory) тези, які мають переваги над розглянутим <видом>. Визначення Фельдмана суб'єктивне тому, що доброякісність аргументу визначається щодо людини.

Незважаючи на ту перевагу, яку на *перший погляд* має суто суб'єктивний підхід, я хочу показати, що він має кілька недоліків, які виникають з того факту, що він не розрізняє аргументативну валідність і ситуативну адекватність аргументів. У випадку аргументу з необмеженим (тобто без ймовірнісної кваліфікації) засновком, *p*, може мати

¹³⁹ У своїй теорії порочного кола Сігел і Біро, наприклад, розрізняють добрий аргумент і його використання в конкретній ситуації, де таке використання може бути безглуздом (Siegel & Biro 2006, кінець 2-го розділу). Це досить близько до розбіжності, що проводиться тут, тобто відмінності між аргументативною валідністю і ситуативною адекватністю.

¹⁴⁰ Фельдман пояснює, що «Фельдман пояснює, що «виправдана віра в *x*» не означає, що людина вірить у *x*, а лише те, що *x* є обґрунтованим (Feldman 1994, 177). Я думаю, що це пояснення йде в неправильному напрямку, тому що без віри в засновки не було б вже гарантовано епістемічної доступності засновків. Крок від обґрунтування віри до обґрунтованої віри може бути дуже великим, і цей крок часто дуже великий для адресата. З іншого боку, віра у висновок, у те, що аргументація є адекватною, зазвичай набувається лише в ході самої аргументації. Але навіть тут можуть виникнути проблеми щодо того, щоб зробити крок від обґрунтування віри у висновок до обґрунтованої віри в нього. Але це незначний момент, який не впливає на основну різницю між об'єктивним та суб'єктивним поглядом. Тому надалі я ігноруватиму ці проблеми.

місце, що S у певний час мав підстави вірити в те, що пізніше виявилось хибним. Зверніть увагу, що, згідно з визначенням Фельдмана, не можна сказати, що аргумент був і є поганим чи хибним, хоча ми зазвичай так говоримо. Ми вважаємо, що аргумент помилковий, хоча ми не знали цього, і він помилковий, тому що засновок p помилковий. Наша критика полягає не в тому, що віра в p більше не є виправданою, а в тому, що p хибно. То чому б не включити істинність засновку p до умов доброго аргументу? Тим не менш, ця вимога сама по собі не є суворою, оскільки, можливо, нам слід просто змінити наш спосіб вираження.

2. Визначення Фельдмана коротке і витончене, але з каверзою: воно постійно апелює до епістемології, яка повинна сказати нам (і S), коли S має підстави вірити в якийсь засновок і в «належні зв'язки» між засновками та висновком.

2.1. Почнемо з останнього пункту: S має підстави вірити у такий «належний зв'язок», якщо такий зв'язок існує і якщо S визнав його. І потім епістемологія має роз'яснити, що таке «належний зв'язок», наприклад, що логічна імплікація є «належним зв'язком». Але це точно те саме, що зазначено у відповідній умові аргументативної валідності (див., наприклад, DA2.2). Таким чином, (більш-менш) об'єктивні критерії мають бути *десь* вироблені, навіть якщо про це явно не йдеться у визначенні Фельдмана.

2.2. S має підстави вірити у ймовірні засновки, якщо (і) ймовірність засновків у відповідній базі даних така сама, як зазначено в цих засновках (і тут епістемологія або, точніше, теорія ймовірностей, повинна пояснити, як слід обчислювати їхню ймовірність) та (ii) якщо S визнав це <пояснення>. Проте, умова (і) є саме тим, що сказано за умови аргументативної валідності ймовірнісних аргументів, тоді як умова (ii) є частиною відповідних умов ситуаційної адекватності. Таким чином, знову виникає потреба в об'єктивних умовах.

2.3. Існує дуже багато можливих способів обґрунтовано вірити в необмежені (засновки), щоб перерахувати їх усі. Об'єктивні критерії аргументативної валідності тут можуть лише визначити ціль цих способів. Це — істинність засновків, а вона, своєю чергою, є те, про що йдеться в умовах аргументативної валідності. Однак, це вже дає підставу для критики, якщо мета не була досягнута, незалежно від того, чи мав адресат підставу вірити в засновок.

3. Як це характерно для суто суб'єктивного пояснення, Фельдман пропонує лише єдиний критерій, який не розрізняє аргументативну валідність та ситуаційну адекватність. У кращому разі його визначення, з погляду обсягу, еквівалентне змішанню аргументативної валідності та ситуаційної адекватності. (Насправді визначення Фельдмана має

ширший обсяг, оскільки воно включає аргументи з обґрунтованими, але хибними необмеженими засновками (див. вище, пункт 1).¹⁴¹

Але в будь-якому випадку, з погляду змісту, воно не розрізняє два рівні доброякісності аргументу: перший, що гарантує прийнятність (істинність, високу ймовірність чи правдоподібність) і другий, що гарантує епістемічну доступність. Це зовсім різні питання. Об'єктивна прийнятність не залежить від пізнаваності та конкретної ситуації. Тільки розрізняючи ці речі, стає зрозумілим, чому добра аргументація є доброю: вона гарантує прийнятність і робить це доступним з погляду епістемології способом. Є ще одна відмінність, яка у нього відсутня, а саме немає різниці між різними типами помилок. Чи є добрим аргумент, який використовувався тільки в невідповідній (wrong) ситуації, але міг би бути адекватно використаний в іншій ситуації? Або ще питання: чи є аргумент поганим сам по собі? Як наслідок, можна спокуситися на якусь грубу форму релятивізму, згідно з яким знання є відносним до суб'єктів. Розмежування валідності та адекватності вибиває дно з цього релятивізму, доводячи, що аргументована валідність не залежить від суб'єкта, і пояснюючи необхідні суб'єктивні частини як епістемічну доступність.⁴ Але найбільша проблема визначення Фельдмана полягає в тому, що воно не говорить нам про те, що адресат повинен перевірити, щоб з'ясувати, чи є теза істинною або прийнятною, і чи аргумент аргументує те, що він повинен показати. Його критерій не надає жодної допомоги в оцінці аргументів та тез. І він не може цього зробити, тому що об'єктивний аспект доброякісності аргументу у його визначенні не розкритий.

Останній момент має бути розглянутий трохи докладніше, оскільки він спричиняє те, що становить головну перевагу пропозиції, зробленої в «Практичній теорії аргументації», а саме, йдеться про пропозицію здійснити синтез об'єктивного та суб'єктивного поглядів на доброякісність аргументації, що розуміється в епістемологічному сенсі. Ця головна перевага полягає у тому, що об'єктивна частина критеріїв аргументативної доброякісності, тобто умови (аргументативної) валідності, визначає умови об'єктивної істинності або прийнятності тези, і цим вона визначає

¹⁴¹ Можна спробувати дуже простим способом провести екстенсіональне розмежування між аргументованістю та адекватністю у термінах Фельдмана. Можна визначити «(аргументативно) валідний аргумент» наступним чином: x є аргументативно валідним аргументом, якщо є особа s , для якої x є добрим аргументом. Обсяг цього терміну знову набагато більший, ніж обсяг того, що тут визначено як (аргументативно) валідний аргумент. Він, наприклад, включав би величезну кількість дедуктивних аргументів із хибними посылками. Але цей екстенсіональний підхід не вирішує інтенсіональної проблеми.

також те, що повинен перевірити адресат, щоб розпізнати істинність або прийнятність тези. Це означає, що ця (об'єктивна) частина пояснює, чому аргумент добрий, і допомагає при розпізнаванні істинності чи прийнятності тези. Вона також каже, в чому в ідеалі має полягати суб'єктивне обґрунтування чийогось переконання. Збіг цих речей також пояснює, чому перевірка (аргументативної) валідності аргументу у разі позитивного результату передбачає визнання прийнятності тези (див. вище, розділ 4). (Аргументативно) валідний аргумент визначається (відповідними умовами валідності) таким чином, щоб він складався з тверджень, що говорять, що умови прийнятності тези виконані. Якщо перевірка адресатом цих тверджень дала позитивний результат і показала, що ці твердження істинні, він визнав прийнятність тези. Щоб проілюструвати ці моменти на прикладі, знову візьмемо умову DA2.2 для аргументативної валідності дедуктивних аргументів, яка вимагає, щоб з засновків логічно випливає теза. Це саме те, що має перевірити адресат, щоб пізнати істинність тези. Порівняйте це з умовою Фельдмана (ii): «*S* має підстави вважати, що засновки «належним чином пов'язані» з висновком». По-перше, для розпізнавання прийнятності тези адресату немає необхідності перевіряти, чи обґрунтовано він вважає, наприклад, що з засновків логічно випливає теза. Він тільки повинен перевірити, чи випливає з засновків теза. По-друге, щоб з'ясувати, чи має він підставу вірити в логічна імплікація, адресат повинен перевірити, чи випливає теза з засновків. По-третє, оскільки мета запитання, чи обґрунтовано хтось вірить в логічну імплікацію, відрізняється від мети запитання, чи має місце стверджена імплікація, то можуть бути навіть деякі відмінності у відповідних результатах. Навіть якщо хтось, поставивши останнє питання, відновлює вже набуте обґрунтоване переконання (що в дедуктивній аргументації є рідкісним випадком), то це питання пропонує більше, ніж перше, а саме, воно вимагає ще раз перевірити, чи справді має місце імплікація.

Ці переваги стосуються адресата. Крім того, є одна істотна перевага для аргументатора. Умови аргументативної валідності описують структуру аргументу і таким чином є допоміжним керівництвом для побудови добрих аргументів.

Зовсім іншу роль відіграють умови адекватності. Вони переважно мають гарантувати епістемічну доступність аргументу; вони лише вказують передумови для пізнання, а саме коли пізнання може бути здійснено. Якщо аргумент є достатнім (adequate) для переконання адресата, то адресат у змозі здійснити те пізнання, на яке його орієнтував аргументатор, тобто. перевірити, чи відповідають умовам твердження, що відіграють роль доказів (reason-statements), тощо. Якщо аргумент недо-

статній, він просто неспроможний здійснити бажане пізнання. Але щоб зрозуміти прийнятність тези, адресату не треба перевіряти, чи дотримані умови адекватності. Таким чином, він повинен, наприклад, перевірити, чи впливає з засновків теза (ОА2.2, частина аргументативної валідності), але немає необхідності перевіряти, чи є цей висновок досить прямим, щоб його можна було зрозуміти самому (ОА4.3, частина ситуаційної адекватності). Або він досягає імплікацію, і в цьому випадку він уже усвідомив цю частину умов прийнятності тези, і нічого далі робити не потрібно; або він не досягає її, і в цьому випадку він не може перевірити об'єктивну імплікацію, і твердження, що він не досягає її, не допомагає йому з'ясувати, чи має місце ця імплікація. Простий суб'єктивний виклад епістемологічно переконливих аргументів стирає різницю між цими абсолютно різними вимогами доброї аргументації: між вимогою об'єктивної аргументативної валідності та суб'єктивної ситуативної адекватності.

7. Різні типи аргументів.

Дедуктивні аргументи є єдиною формою достовірних аргументів. (З епістемологічної точки зору їх реконструювали, наприклад, Фельдман (Feldman 1993, 61–80; 94–100) та Лумер (Lumer 1990, 180–209). Як уже говорилося, достовірні знання були б занадто малим базисом для орієнтації у світі. Необхідні недостовірні форми обґрунтованих переконань та аргументів Вони ґрунтуються на епістемологічних принципах, відмінних від дедуктивних, і їх необхідно розмежовувати відповідно до основоположного епістемологічного принципу. Генезис аргументів, у які обґрунтовано вірять, наприклад, ґрунтується на *принципі виникнення обґрунтованої віри*: «Пропозиція істинна, якщо вона була коректним чином перевірена». Епістемологічний принцип загалом встановлює умови, у яких певний тип тези є істинним чи прийнятним. У відповідних аргументах умови конкретизації такого загального принципу для конкретної тези повинні бути дотримані. Наприклад: «Світлофор все ще горів червоним, коли машина *c* рушила з місця. Про це свідчила *s*, яка сама чекала на зелене світло у своїй машині біля *c*.», або <інший приклад>: «У першому столітті після Різдва Христового у деяких італійських рабів, що використовувалися як прості селяни, було лише 30 вільних днів на рік; див. Columella, De re rustica 2, 11,8». Аргументи виникнення обґрунтованого переконання також включають аргументи показань свідків або аргументи від авторитету. Їх суть полягає в тому,

щоб описати або згадати, більш менш повним чином, (i) як хтось пізнав тезу і (ii) як це обґрунтоване переконання було передано аргументатором. Щодо останнього прикладу, то експерт, наприклад, знає, що Колумелла є досить надійним і точним джерелом, римським автором книги про сільське господарство, який мав ферму, і що його робота якимось чином дійшла до нас у ретельно відредагованому стандартному виданні. Таким чином, адресат отримує принаймні деякі шматочки інформації про початкове знання і про його передачу, так що він може його перевірити і побачити, чи воно вірне, тоді як про відсутні фрагменти він повинен зробити ймовірні припущення. Багато таких припущень робить аргументи виникнення обґрунтованого переконання досить слабким виглядом аргументів.

Аргументи виникнення обґрунтованого переконання — це лише перший тип імовірнісного аргументу. Були вивчені їх аргументативна форма (включаючи критерії аргументативної валідності та/або ситуативної адекватності) та епістемологічна сила (Feldman 1993, 216-232; 418; Lumer 1990, 246-260). Іншою особливою формою імовірнісних аргументів, яка була реконструйована з епістемологічної точки зору, є інтерпретаційні аргументи, які намагаються встановити причини відомих фактів і непрямі докази на основі кращого пояснення, даного в теоремі Байєса (див. Lumer 1990, 221-246; Lumer 19). У цих та інших випадках імовірнісних аргументів (наприклад, Korb 2003) базовими епістемологічними принципами є принципи теорії ймовірностей. Фельдман реконструював деякі статистичні типи аргументів, чий епістемологічний принципи очевидно засновані на статистиці, і навіть аргументи, що стосуються причинних зв'язків (Feldman 1993, 232-327). З епістемологічної точки зору були також реконструйовані практичні аргументи щодо бажаності станів речей і щодо оптимальних напрямків дій, які перераховують переваги та недоліки об'єкта і намагаються їх оцінити та зважити (Feldman 1993, 351-354; 420; Lumer 1990, 319-433). Останній вид аргументів заснований, серед іншим, на теорії корисності та теорії практичної раціональності як їхніх епістемологічних принципах. З епістемологічної точки зору були також реконструйовані аргументи Паскаля, які базуються на теорії раціонального прийняття рішень і є аргументами в умовах повної невизначеності на користь розгляду тези як істинної (Lumer 1997). Дедуктивні, ймовірні та практичні аргументи є основними формами аргументів і не зводяться один до одного. Інтерпретаційні аргументи та аргументи виникнення обґрунтованого переконання є особливими типами ймовірнісних аргументів, тоді як аргументи Паскаля є особливими типами практичних аргументів.

Цей список не претендує на те, щоб бути вичерпним. Для цього обговорення важливими є наступні моменти. По-перше, всі аргументативно валідні аргументи засновані на деякому ефективному епістемологічному принципі і апелюють до цього принципу, який виправданий в епістемології та гарантує істинність чи прийнятність тези завдяки її відношенню до умов істинності тези. По-друге, різні типи аргументів можна розрізняти на основі їхнього основоположного епістемологічного принципу. По-третє, епістемологічні принципи, що використовуються в недедуктивних аргументах, є складнішими, ніж дедуктивний принцип, і тому призводять до складніших форм аргументу, які не можуть бути зведені до дедуктивних аргументів. Перше структурне розширення полягає в тому, що критерії аргументативної валідності всіх невизначених форм аргументації включають посилання на деяку базу даних, яка, відповідно до умов адекватності, повинна бути базою даних адресата. Це означає, що валідність аргументу пов'язана з цією базою даних і не залежить лише від засновків аргументу. Ця функція вже розглядалася в попередньому розділі. Подальше структурне розширення стосується практичних аргументів. Практичні аргументи, як і інші аргументи, повинні направляти адресата до пізнання (епістемічної) прийнятності тези. Ця епістемічна частина практичних аргументів уже призводить до нових ускладнень, тому що об'єкт оціночного судження може мати величезну кількість, можливо, важливих наслідків (consequences) та імплікацій (implications), які ми навіть у принципі всі не можемо оглянути і в які ми не можемо обґрунтовано вірити. Однак практична частина практичних аргументів є ще більш фундаментальним розширенням. У чому полягає ця практична частина? Це пов'язано з практикою: зрештою, віра в тезу (тобто оціночне судження) має певною мірою мотивувати адресата щодо об'єкта цінності, матеріалізувати об'єкт цінності, захистити його тощо, або зруйнувати його, втекти від нього, відмовитися від нього тощо. Адресат може як завгодно сильно і обґрунтовано вірити в тезу, якщо у нього немає такої мотивації, аргумент не став практичним аргументом. Якщо практичні аргументи можуть керувати пізнанням, як і інші аргументи (а саме керувати перевіркою того, чи виконано умови прийнятності тези), тоді практична частина практичних аргументів має бути питанням вибору тези. Адресат може як завгодно сильно і обґрунтовано вірити в тезу, але якщо він не має такої мотивації, аргумент не відбувся як *практичний* аргумент. Якщо практичні аргументи можуть керувати пізнанням, як і інші аргументи (а саме керувати перевіркою того, чи виконано умови прийнятності тези), тоді практична частина практичних аргументів має бути питанням *вибору тези*. Може існувати безліч істинних тез щодо об'єкта або дії, що

розглядається. Всі вони чітко визначені і багато з них пізнавані, тому для них існує аргументативно валідний і адекватний аргумент. Важливою особливістю, яка перетворює один чи лише невелику кількість цих аргументів на практичні аргументи, є те, що їхні тези мають такий зміст, що віра в них породжує відповідну мотивацію. Аргументи та підстави, що відповідають цій мотиваційній вимозі, у практичній філософії були названі «внутрішніми» (див., наприклад, Williams 1979). Однак мотивація є емпіричною, причинно-наслідковою дією. Це означає, що добрий практичний аргумент залежить від мотиваційного складу адресата або, загалом, від людського мотиваційного складу; а критерії аргументативної обґрунтованості та адекватності практичних аргументів мають ґрунтуватися на відповідних психологічних висновках. Цей момент не можна розглядати далі в цій статті. Важливим тут є те, що побудова критеріїв достовірності та адекватності для різних типів аргументів вимагає не лише їх базування на епістемології, але, зрештою, коли справа доходить до практичних аргументів, виходить за межі навіть цієї бази та додатково вимагає свого фундаменту в теоріях практичної раціональності та у психології мотивацій та прийняття рішень.

8. Загальні критерії аргументативно валідних та адекватних аргументів.

Завдяки наведеним вище роз'ясненням має стати зрозумілим загальне визначення «(аргументативно) валідного аргументу», а разом з ним і загальні критерії для добрих аргументів (спочатку в грубій формі, а потім у розширеній і точній формі).

Аргумент x є (аргументативно) *валідним*, якщо (i) існує (загальний) епістемологічний принцип e та критерій c , який є конкретизацією e для тези q <аргументу> x (тому c каже: q прийнятна, якщо дотримані умови $c_1, \dots, c_m$), і підстави аргументу відповідають умовам $c_1, \dots, c_m$ критерію c або деякій їхній частині; (ii) e є ефективним (див. вище розділ 5); (iii) умови $c_1, \dots, c_m$ критерію c дотримані; (iv) є принаймні одна людина, яка ще не вірить обґрунтовано в тезу і яка, зустрівшись з x , керуватиметься вказівками x з метою пізнати прийнятність тези аргументу.

Центральним моментом цього визначення є те, що підстави валідного аргументу правдиво стверджують, що підстави валідного аргументу правдиво стверджують, що деякі пропозиції, які відповідають усім або частинам конкретизованих умов ефективного епістемологічного принципу, конкретизованого для цієї тези, є істинними. Ось при-

клад однієї з нескінченно багатьох конкретизацій дедуктивного епістемологічного принципу: твердження «Сократ смертний» є істинним, якщо істинним є як 1.1. твердження «всі люди смертні», так і 1.2. твердження «Сократ — людина», і якщо 2. з цих двох пропозицій випливає, що «Сократ смертний». У повсякденних аргументах опускаються два з трьох можливих засновків, які зводяться до одного: «Сократ смертний, тому що він є людиною».

Аргумент є валідним у цьому сенсі, якщо хтось або вірить у нього, або вважає його валідним.

Валідний аргумент *достатній* (adequate) для раціонального переконання слухача h , якщо h ще недостатньо переконаний (not sufficiently convinced) у тезі аргументу, якщо h принаймні неявно знає основний епістемологічний принцип, якщо h обґрунтовано вірить у те (це означає, що h розпізнає саме в цей момент), що умови конкретизації c істинні, якщо h здатний додати найважливіші відсутні умови прийнятності, якщо аргумент досить сильний (strong) для цілей h , і якщо h не має відповідних знань про тезу, яких немає в базі даних, що передбачається в цьому аргументі.

Для різних типів аргументів мають бути розроблені більш специфічні визначення, що ґрунтуються на відповідних епістемологічних принципах. Такі визначення набагато корисніші для практики аргументації. Однак їхня розробка тут вийшла б за рамки цієї статті.¹⁴² Решта цього розділу містить більш точні версії щойно введених загальних умов.

x є валідним аргументом (тобто аргументом у вузькому значенні) =

АО: Область визначення: x — це трійка $\langle r^o, i, q \rangle$, що складається з:

АО.1: множини r^o суджень / тверджень $r_1, r_2, \dots, r_n$,

АО.2: індикатора аргументу i та

АО.3: судження q ;

$r_1, r_2, \dots, r_n$ (компоненти r^o) називаються «підставами для q », а q називається «тезою аргументу x ».

¹⁴² Я визначив деякі конкретні типи аргументів в іншому місці: дедуктивні аргументи (Lumer 1990, 187 -189), інтерпретаційні аргументи (на краще пояснення) (Lumer 1990, 237 — 244), аргументи щодо генези обґрунтованої віри (Lumer 19), практичні аргументи для оцінних суджень (Lumer 1990, 362-366), аргументи Паскаля для теоретичних положень за умов невизначеності (Lumer 1997, 339).

- A1:** *індикатор аргументу*: i вказує, що x є аргументом, що $r_1, \dots, r_n$ підстави, а q — теза аргументу x . Крім того, може вказати тип аргументу, тобто. епістемологічний принцип, на якому ґрунтується аргумент.
- A2:** *Гарантія прийнятності*: існує епістемологічний принцип e та критерій c для прийнятності, що відповідає наступним умовам:
- A2.1:** *Ефективний (епістемологічний) принцип*: цей епістемологічний принцип є ефективним; а також
- A2.2:** *Конкретизація (принципу)*: критерієм c є конкретизація принципу e для тези q (тому c каже: ‘ q прийнятна, якщо $c_1, \dots, c_m$ ’), і підстави $r_1, \dots, r_n$ — судження, що стверджують, що принаймні частини умов ($c_1, c_2, \dots, c_m$, при $m \geq n$) критерію c виконана (ці підстави можуть мати ймовірнісну форму і посилалися на базу даних наступним чином: $r_i =$ ‘ймовірність b_i при базі даних $d \in p_i$ ’); а також
- A2.3:** *Істинні підстави*: всі умови ($c_1, c_2, \dots, c_m$) критерію c виконані.
- A3:** *Адекватність у принципі*: x виконує стандартну функцію аргументів; тобто існує суб’єкт s і час t , для яких вірно: **A3.1:** суб’єкт s на момент t є компетентним у лінгвістиці, відкритим, розбірливим <у предметі обговорення> і не знає достатньо вагомого обґрунтування тези q ; а також **A3.2:** якщо в момент часу t аргумент x викладено суб’єкту s і s уважно стежить за цим викладом, це призведе до того, що s обґрунтовано повірить у те, що теза q є прийнятною. Цей процес пізнання буде відбуватися наступним чином: s , використовуючи e і c , перевіряє ще раз, серед іншого, ці умови (між $c_1, c_2, \dots, c_m$) для встановлення прийнятності тези q , які, як стверджується, дотримуються для $r_1, r_2, \dots, r_n$, тим самим приходячи до позитивного результату.

x є аргументом (у широкому сенсі, що включає невалідні аргументи) =

- A4.0:** *Область визначення*: область визначення така сама, як і у валідних аргументів.
- A4.1:** *Валідний аргумент*: x є валідним аргументом, або
- A4.2:** *Аргументом, що здається валідним*: існує людина s і час t , коли s вірить або (явно чи неявно) дотримується думки, що x є валідним аргументом.

Валідний аргумент x *достатній* (adequate) для раціонального переконання адресата h (слухача) у час t у тезі (q) аргументу x , якщо виконується умова A5:

A5: *Ситуаційна адекватність:*

- A5.1:** *Раціональність адресата:* адресат h (під час t) є лінгвістично компетентним, неупередженим, таким, що розбирається у справі та не має достатньо сильного обґрунтування для тези q . А також
- A5.2:** *Аргументативне знання (адресата):* **A5.2.1:** Адресат h у час t знає принаймні неявно, епістемологічний принцип e , що лежить в основі аргументу x ; **A5.2.2:** у час t він (h) може виробити критерій прийнятності c (який є зазначеним у x) завдяки своєму знанню принципу e , якщо йому викладені всі підстави ідеальної версії x . А також
- A5.3:** *Прийняття підстав:* адресат h під час t обґрунтовано вірить, що пропозиції $c_1, c_2, \dots, c_m$ вірні, при цьому $c_1, c_2, \dots, c_m$ є кон'юнктами антецедента критерію прийнятності c (зазначеного в x). А також
- A5.4:** *Експліцитність:* якщо стверджується, що у підставах аргументу x виконані не всі умови ($c_1, c_2, \dots, c_m$) критерію прийнятності c (що вказані в x), то адресат h у час t може додати найважливіші умови прийнятності. А також
- A5.5:** *Достатня аргументативна сила:* **A5.5.1:** Критерій c прийнятності (зазначений у x) разом із суб'єктивними ймовірностями <віри> адресата (h при t) в те, що умови c виконуються, забезпечують достатньо високий ступінь вірогідності тези (q аргументу x) — достатньо високий відповідно до бажання адресата (h при t); **A5.5.2:** у випадку немонотонного аргументу база даних адресата h під час t не містить відповідних обґрунтованих переконань, які не включені в базу даних, що передбачається аргументом.

9. Обґрунтування епістемологічного підходу до аргументації

Епістемологічний підхід до аргументації, у специфічній формі «Практичної теорії аргументу», був достатньо роз'яснений, щоб бути тепер обґрунтованим. Епістемологічний підхід тут характеризується певною

концепцією стандартної функції аргументів: привести адресата аргументу до обґрунтованої віри. Найважливіші конкуруючі визначення <функції аргументації> такі:

1. **Риторичний підхід:** мета чи функція аргументації полягає у тому, щоб умовити адресата, тобто. змусити прийняти тезу чи посилити його віру у прийнятність тези. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958, 5; Hamblin 1970, 241; див. також Blair & Johnson 1987, 48).
2. **Консенсусний підхід:** метою чи функцією аргументації є консенсус, тобто досягнення загального переконання (Habermas 1981 I, 48) або — у термінах Ван Емерена та Гроутендорста — «подолання розбіжностей у думках» (van Eemeren & Grootendorst 198) *et passim* (і у різних місцях); Eemeren *et al.*, 1996, 275; van Eemeren & Grootendorst, 2004, 5; 56). Консенсусні підходи в основному розглядають дискусії як основний об'єкт дослідження (Ван Емерен і Гроутендорст також використовують термін «аргументація» в основному в цьому сенсі). Якщо зосередитись на аргументативному аспекті таких дискусій, основна відмінність між консенсусними та риторичними концепціями аргументації полягає в тому, що відповідно до першого підходу добра аргументація вимагає, щоб аргументатор повірив в те, що він говорить, тобто щоб він прийняв аргумент загалом для себе, а в риторичних теоріях цього не вимагається.

Обґрунтування епістемологічного підходу полягає у різних його перевагах:

1. **Більше істин:** він виробляє добрі аргументи як інструменти, які спрямовують людей до набуття обґрунтованого переконання. Якщо такі аргументи використовуються належним чином, то в результаті адресат не лише переконаний у чомусь новому, а й обґрунтовано переконаний у цьому. Звідси випливає, що це переконання є прийнятним: воно є істинним, або принаймні правдоподібним або ймовірно істинним. Це гарантується тим, що воно спирається на епістемологічні принципи, які виправдовуються їх конкретним відношенням до визначення істинності відповідних тез. Також істинні (а часто правдоподібні) переконання допомагають орієнтуватися у світі й вибирати найкращий спосіб дій; вони набагато корисніші, ніж хибні переконання. Ми можемо досягти наших цілей, тому що ми обґрунтовано переконані в тому, якими є наслідки наших дій. Ми також можемо вибрати найкращу мету та засіб, тому що ми обґрунтовано довіряємо їхнім наслідкам і тому, якою мірою вони відповідають нашим критеріям добрих цілей та дій. Крім того, прийняття недостовірних аргументів розширює коло пізнаваних пропозицій до

ступеня, необхідного та достатнього для вирішення практичних питань. Це відбувається завдяки використанню ризикованих процедур, які все ж таки ефективні. Звичайно, як наслідок, результатом навіть епістемологічно доброї аргументації може бути хибне переконання. Але через те, що вони ґрунтуються на епістемологічних принципах, рейтинг істинних чи правдоподібних переконань серед усіх практично важливих переконань, що випливають із аргументації, розробленої на основі епістемологічного підходу, є найвищим, який лише доступний для людей. У будь-якому разі, він набагато вищий, ніж рейтинги аргументації, розробленої відповідно до риторичного чи консенсусного підходу, оскільки в цих підходах відсутній будь-який прямий зв'язок з умовами істинності.¹⁴³

2. **Накопичення знань.** Переконання, придбані шляхом аргументації, побудованої на основі епістемології, доповнюються їх відповідним обґрунтуванням. Це робить джерела переконань доступними для пошуку та містить інформацію про силу обґрунтування. Як наслідок, у випадках суперечливих переконань можна відмовитися від того переконання, яке має слабше обґрунтування, а разом з ним і від інших переконань, що залежать від виправленого переконання тощо. Усе це призводить до процесу заміни хибних переконань істинними або щонайменше статистичного збільшення показника істинних переконань. Це має місце, тому що недостовірні епістемологічні принципи мають інтегрувати повну базу даних людини в одну послідовну картину, яка, через зростання цієї бази даних, виключає все більше і більше спрощених інтерпретацій, які були сумісні лише

¹⁴³ Деякі консенсусні чи риторичні підходи (Перельман, Габермас, Тиндейл (1999, наприклад, 117-120) приймають «переконання універсальної аудиторії» чи «універсальний консенсус» як критерій для істини чи конкретної властивості аргументації. 1. Основна проблема, з якою стикається ця пропозиція полягає в тому, що в ній відсутній зв'язок з реальними визначеннями та критеріями істини. Чому консенсус повинен мати якесь відношення до того, який світ? 2. Фактичний універсальний консенсус, за загальним визнанням, ніколи не існував. Навіть якби він існував, консенсусні теорії істини не могли б його пояснити. Але найочевиднішим поясненням було те, що цей консенсус залежить від пізнання істини, тоді як «істина» має бути визначена незалежно від консенсусу. 3. Якщо універсальної згоди ніколи не було і не буде, апелювати до неї можна лише де-юре (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958.41), тобто вимагаючи, щоб щодо відповідної пропозиції було досягнуто універсального консенсусу. Але щоб встановити те, що має знайти загальну згоду, знову потрібні незалежні критерії. І, звичайно, вони мають бути алетичними та епістемологічними. (Для більш широкої критики особливо пропозиції Габермаса див. Lumer 1990, 291-296.)

з меншою базою даних. Це означає, що епістемологічно організований процес набуття переконань є кумулятивним. Нічого з цього не стосується аргументації, розробленої на основі риторичної чи консенсусної теорії, оскільки жодна з них не прив'язана до кумулятивної системи зміни знань. Навіть якщо вона дозволяє змінювати переконання, ці зміни не пов'язані з істиною; тому іноді хибні переконання будуть замінені істинними, але набагато частіше хибні або істинні переконання будуть замінені хибними.

3. **Зручність використання як суб'єктивне обґрунтування:** епістемологічно сформульовані аргументи являють собою ідеальну форму пропозиційних суб'єктивних обґрунтувань. Тому суб'єкти можуть безпосередньо зберігати аргумент як виправдувальну частину свого обґрунтованого переконання.
4. **Передача обґрунтованих переконань.** Побудована на основі епістемологічного підходу аргументація аргументатора, адресована іншій людині, передає обґрунтоване переконання як таке.
5. **Точка зору людини, яка шукає істину.** Епістемологічний підхід створює аргументи з точки зору адресата, який хоче перевірити прийнятність тези. Він перевіряє підстави, щоб з'ясувати, чи вони досить сильні для раціонального прийняття тези. Епістемологічна теорія аргументації виробляє критерії такого дослідження. (Див. Feldman 1994, 175; Lumer 1991, 98; Meiland 1989, 194.) Таким чином вона підтримує раціонального та незалежного суб'єкта. Риторичні підходи, навпаки, мають тенденцію використовувати адресата як знаряддя, вселяючи переконання, які не мають переваги бути пов'язаними з істиною і які обирає аргументатор, виходячи зі своїх особистих міркувань. А теорії консенсусу пов'язують кожного суб'єкта з думкою інших людей, не пропонуючи жодної епістемічної переваги.
5.1. Побічним ефектом сприйняття точки зору адресата є те, що відповідні аргументи також придатні для монологічного використання, для з'ясування істини, винайдення гіпотетичних аргументів тощо.
6. **Точні критерії для оцінки аргументів:** Епістемологічний підхід забезпечує (або принаймні має на меті надати) точні критерії для оцінки аргументів відповідно до їхньої епістемологічної цінності. Ці критерії можна використовувати для розробки аргументів, а також для прийняття рішення щодо них. Теорії консенсусу, навпаки, не можуть нічого запропонувати в цьому відношенні; вони надають лише процедурні правила. А риторичні підходи або пропонують лише класифікації аргументів без точних приписів, або пропонують рецепти, які перетворюють адресата на знаряддя.

Це обґрунтування не лінгвістичне, а практичне, точніше, інструменталістське — і це є причиною назви «Практична теорія аргументу». Воно не звертається до загальноприйнятого чи «істинного» сенсу «аргументу» чи «аргументації», а перераховує інструментальні переваги об'єктів, визначених раніше. Це обґрунтування не виключає, що ми також можемо розробити, наприклад, риторичну теорію переконливого мовлення, і що в певних ситуаціях з інструментальної точки зору було б краще, а з моральної — законно використовувати інструменти, вироблені такою теорією, тобто. добре побудоване і риторично переконливе мовленнєве мислення, наприклад, когось, хто намагається переконати будь-якого терориста здатися, але вважає, що найефективніші засновки, які він міг би використати і які виходять із плутаних переконань терориста, є хибними. Однак, хоча ці риторичні інструменти матимуть й інші переваги, вони не матимуть перелічених вище переваг.¹⁴⁴ Однак, хоча ці риторичні інструменти матимуть інші переваги, вони не матимуть перерахованих вище.

Незважаючи на цей ліберальний погляд на ці різні типи інструментів та підходів, треба пояснити деякі пріоритети. По-перше, осмислені з епістемологічної точки зору аргументи переважають і повинні переважати в більшості сфер нашого життя. Вони переважають, звичайно, в науці, але також і в політичних рішеннях, судах і повсякденному житті, тому що тут ми зацікавлені в істині та пошуку кращих рішень. І такі аргументи сприяють цьому набагато краще ніж, наприклад, проста риторика (див. переваги 1 і 2). По-друге, навіть якщо хтось просто має намір змусити адресата повірити в якусь пропозицію, звичайно, епістемологічно осмислені аргументи також можуть виконати цю роботу. Однак іноді проста риторика може бути кращим інструментом для досягнення

¹⁴⁴ Я бачу набагато менше місця для консенсусної теорії «аргументації», яка розуміється не на кшталт епістемології. (Консенсуалізм, що розуміється в дусі епістемології, може, наприклад, прагнути до аргументовано обґрунтованого консенсусу як засобу інтеграції соціально розподіленого знання та мінімізації помилок пізнання, підвищуючи тим самим свою раціональну впевненість у висловлюванні. Я розробив такий підхід у Lumer 1988). У не-епістемологічних дискусіях, спрямованих на досягнення консенсусу, кожен учасник, як розумна людина, сам по собі має прагнути обґрунтованої віри і, отже, міркувати аргументовано. З іншого боку, він не має цього робити щодо інших учасників — інакше ми мали б цілком епістемологічно побудовану дискусію. Я не бачу функції, яка б відповідала таким дискусіям. Або вони перетворюються на риторичну концепцію, відмовляючись від консенсусу та допускаючи стратегічну поведінку. Або вони перетворюються на епістемологічну концепцію, відмовившись від ліберальності аргументів і вимагаючи, щоб в обговоренні висувалися лише епістемологічні аргументи.

цієї мети. Але навіть у цьому випадку риторичний успіх часто паразитує на валідній аргументації, оскільки адресат має нечітке враження, що його переконали раціонально. По-третє, з історичного погляду терміни «аргумент» і «аргументація» використовувалися в тому значенні й для тих видів мовлення, які пов'язані з істиною. Епістемологічний підхід до аргументації розвиває це більш менш смутне розуміння. Таким чином, поняття, визначені цим підходом, мають бути поняттями «аргументу» та «аргументації», а не, наприклад, об'єктами, визначеними у риторичних чи консенсусних підходах. Звичайно, можна було б змінити значення цих термінів без особливої шкоди, тому що це другорядне питання, яке не змінює поняття та цінності об'єктів. Однак це було б розривом із лінгвістичною традицією.

Подяки: Я хотів би подякувати Тоні Блера, Ральфа Джонсона та Крістофера Тіндейла за їх дуже цінні коментарі до цієї статті.

Література / References

- Biro, John I. (1977). Rescuing 'Begging the Question'. *Metaphilosophy* 8: 257-271.
- . (1984). Knowability, Believability, and Begging the Question. A Reply to Sanford. *Metaphilosophy* 15: 239-247.
- Biro, John I., Harvey Siegel (2006): In Defense of the Objective Epistemic Approach to Argumentation. Forthcoming in: *Informal Logic*, 26.
- Blair, I. Anthony. (2004). Argument and Its Uses. *Informal Logic* 24: 137-151.
- Blair, J. Anthony, Ralph H. Johnson. (1987). Argumentation as Dialectical. *Argumentation* 1:41-56.
- Eemeren, Frans H. van, Rob Grootendorst. (1984). *Speech Acts in Argumentative Discussions. A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion*. Dordrecht; Cinnaminson: Foris.
- Eemeren, Frans H. van, Rob Grootendorst (2004). *A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical approach* Cambridge: Cambridge University Press.
- Eemeren, Frans H. van, Rob Grootendorst, Francisca Snoeck Henkemans, [et al.]. (1996). *Fundamentals of Argumentation Theory. A Handbook of Historical Backgrounds and Contemporary Developments*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Feldman, Richard. (1993). *Reason and Argument. 2nd Edition*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall 1993; 1999.
- Feldman, Richard (1994). Good Arguments. In: Frederick F. Schmitt (ed.): *Socializing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield. Pp. 159-188.

- Govier, Trudy. (\ 992). What is a Good Argument. *Metaphilosophy* 23: 393-409.
- Habermas, Jürgen. (1981). *Theorie des kommunikativen Handelns. Band 1: Handlungs-rationalität und gesellschaftliche Rationalisierung*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Hamblin, C[harles] L[eonhard]. (1970). *Fallacies*. London: Methuen.
- Johnson, Ralph H. (2000). *Manifest Rationality. A Pragmatic Theory of Argument*. Mahwah, NJ/London: Lawrence Erlbaum.
- Korb, Kevin B. (2003). Bayesian Informal Logic and Fallacy. *Informal Logic* 23: 41-70.
- Lumer, Christoph. (1988). The Disputation. A Special Type of Cooperative Argumentative Dialogue. *Argumentation* 2: 441-464.
- Lumer, Christoph. (1990): *Praktische Argumentationstheorie. Theoretische Grundlagen, praktische Begründung und Regeln IVichtiger Argumentationsarten*. Braunschweig: Vieweg.
- Lumer, Christoph. (1991): Structure and Function of Argumentations. An Epistemological Approach to Determining Criteria for the Validity and Adequacy of Argumentations. In: Frans H. van Eemeren *et al*] (eds.): *Proceedings of the Second International Conference on Argumentation. Organized by the International Society for the Study of Argumentation (ISSA) at the University of Amsterdam, June 19-22, 1990*. Pp. 98-107. Amsterdam: SicSat.
- Lumer, Christoph. (1992). Handlungstheoretisch erklärende Interpretationen als Mittel der semantischen Bedeutungsanalyse. In: Lutz Danneberg; Friedrich Vollhardt (eds.): *Vom Umgang mit Literatur und Literaturgeschichte. Positionen und Perspektiven nach der «Theoriedebatte»*. Pp. 75-113. Stuttgart: Metzler.
- Lumer, Christoph. (1995). Der theoretische Ansatz der Praktischen Argumentationstheorie. In: Harald Wohlrapp (ed.): *Wege der Argumentationsforschung*. Pp. 81-101. Stuttgart-Bad Cannstatt: frommann-holzboog.
- Lumer, Christoph. (1997). Practical Arguments for Theoretical Theses. *Argumentation* 11: 329-340. -. (2000a). Reductionism in Fallacy Theory. *Argumentation* 14: 405-423.
- Lumer, Christoph. (2000b). Argumentationstheorie und Logik. In: Geert-Lueke Lueken (ed.): *Formen der Argumentation*. Pp. 53-71. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- Lumer, Christoph. (2003). Interpreting Arguments. In: Frans H. van Eemeren; J. Anthony Blair; Charles A. Willard; A. Francisca Snoeck Henkemans (eds.). *Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Pp. 715-719. Amsterdam: SicSat.
- Meiland, Jack W. (1989). Argument as Inquiry and Argument as Persuasion. *Argumentation* 3: 185-196.
- Perelman, Ch[aim], L[ucie]. Olbrechts-Tyteca (1958). *La nouvelle rhétorique. Traite de l'argumentation*. 2 vol. Paris: Presses Universitaires de France.
- Sanford, David H. (1988). Begging the Question as Involving Actual Belief and Inconceivable Without It. *Metaphilosophy* 19: 32-37.
- Siegel, Harvey. (1987). *Relativism Refuted*. Dordrecht: Reidel.

- Siegel, Harvey. (1989). Epistemology, Critical Thinking, and Critical Thinking Pedagogy. *Argumentation* 3: 127-140.
- Sinnott-Armstrong, Walter. (1999). Begging the question. *Australasian Journal of Philosophy* 77: 174-191.
- Tindale, Christopher W. (1999). *Acts of Arguing. A Rhetorical Model of Argument*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Williams, Bernard. (1979). Internal and External Reasons. In: Ross Harrsion (ed.): *Rational Action. Studies in philosophy and social science*. Pp. 17-28. Cambridge; London: Cambridge U.P. Reprinted, e.g., in: Elijah Millgram (ed.): *Varieties of Practical Reasoning*. Pp. 77-97. Cambridge, MA.; London: MIT Press 2001.

Крістоф Лумер
Сергій Секундант

**ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД
(АНТОЛОГІЯ)**

ТОМ 1

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ
ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД
ДО АРГУМЕНТАЦІЇ**

Наукове видання

**ЛУМЕР
Крістоф
Секундант
Сергій
Григор'євич**

**ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (АНТОЛОГІЯ)
ТОМ 1
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ
ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ**

Оригінал-макет та комп'ютерна верстка
Назарчук В.С.

Підписано до друку 14.07.2025
Формат 60х84/16. Папір друкарський
Гарнітура Times New Roman». Друк цифровий.
Обл.-вид. арк. 20,0 Тираж 100 прим. Зам. № 25049

Видавець і виготовлювач: Назарчук С.Л.
65009, Одеса, Фонтанська дорога, 10
Тел.: 050 905 23 77
E-mail: selen_odesa@ukr.net
Свідотство суб'єкта видавничої справи
ДК № 7024 від 23.12.2019

